

Práce Edity Wolf je nový a na první pohled zajímavý pokus uchopit z netradiční perspektivy zápisky Marka Aurelia. Není vystavena jako obhajoba jedné teze, ale spíše jako rozbor několika témat, která se mají osvětlovat ve vzájemných souvislostech. Za hlavní téma, či slovy E. Wolf „vůdčí linii“ práce (12), lze považovat otázku, jakým způsobem se v Hovorách ukazuje či konstituuje osoba jejich autora. Na tuto ústřední „problematiku osoby“ navazuje úzce téma *události* (2. kapitola), a posléze témata *vztahu ke světu v dichotomii vlastní-cizí* (3. kapitola), *netragického způsobu života* (3. kap.), *smrti a času* (4. kap). V rámci těchto hlavních tematických okruhů se autorka dotýká také dalších dílčích témat, jež považuje za důležitá pro svoji argumentaci – mezi těmito tématy vystupuje především rozbor vztahu tělesné-netělesné, problematiky *lekton*, pravdivého mluvení a náležitého užívání věcí. V celku práce tedy autorka představuje velmi širokou a bohatou látku, na níž se pokouší představit v místy až velkoryse pojaté syntéze stěžejní rysy obtížně uchopitelných Hovorů Marca Aurelia. Zdá se, že autorka je dobře obeznámena se svým hlavním pramenem, ze kterého na řadě míst cituje, a rovněž s poměrně širokým okruhem sekundární literatury (v níž nechybí ani tituly méně známé). Ač se opírá o původní texty, nepostupuje zpravidla metodou textového rozboru, který je na řadě míst spíše naznačen, nýbrž se soustředí především na konceptuální analýzu, v níž si výrazně a obsáhle pomáhá i srovnáním s moderními autory, především Deleuzem.

Východiskem rozboru „problematiky osoby“ je vymezení se vůči interpretaci P. Hadota a zejména jeho dle autorky vlivnému určení Hovorů jako duchovních cvičení, které mají být cestou ke „skutečnému“ či „pravému“ já (24). Toto polemické východisko je pro autorku zjevně zásadní, neboť věnuje celou první kapitolu poměrně zevrubnému rozboru pojetí (lingvistické) osoby u Benvenista, Jakobsona a Deleuze, na jehož základě pak postupně načrtává interpretaci, dle níž - podobně jako u posledně jmenovaného autora – není u Marca Aurelia vhodné hledat „já“ v podobě „esenciálního“ subjektu či jádra dosažitelného postupným oprošťováním se od částí, které tímto „já“ nejsou. E. Wolf zajímavě upozorňuje na „proměny lingvistických osob“, z nichž či v nichž jsou formulovány jednotlivé zápisky M.A., a odtud vyvozuje, že „já“ ve smyslu autorského subjektu nemá v rámci Hovorů místo (či výrazné místo). Namísto toho představuje statické a dynamické pojetí osoby, která navzdory určitým vzájemným rozdílům nabízejí obě pohled na já z perspektivy třetí osoby a v nichž je „já“ kladeno na stejnou rovinu jako všechny ostatní věci ve světě (31-36). Na následnou otázku, kterou si autorka klade, jak dochází k určení tohoto „já“ jakožto individuálního, odpověď zní: v procesu individuace událostmi, tedy v přitakávání událostem, které se člověku přiházejí (49). V přijímání událostí se dle autorky člověk uskutečňuje jako vnitřní příčina a naplňuje individuální odpovědnost (41). Tuto základní tezi se autorka snaží dále podepřít dalšími analýzami, zaprvé teorie oikeiosis (kterou chápe jako třístupňový proces, 50): vše, co vychází z přírody, je člověku – jakožto části této přírody řízené pro zřetelnost – vlastní, a nakolik se tedy podivuje nad určitými událostmi, je přirozenosti odcizen (53). Druhý rozbor, který má nepřímou upevnit nabídnutou tezi, se soustředí na pojem smrti, k níž se M.A. opakovaně vrací, a navrhuje v ní vidět exemplární událost, jejímž přijetím se člověk stává plně člověkem (60), neboť nahlíží, že je součástí celku kosmu a že jeho zánik je pouze součástí všeobecného pomíjení (61), v němž se nijak neliší od ostatních věcí. Touto interpretací se tedy autorka vrací zpět k tvrzení, že člověk u M.A. nemá žádné esenciální já, o němž by bylo možné říci, že přetrvává. K podobnému cíli patrně směřuje také úvaha o důrazu na stále se proměňující přítomný okamžik, který je v Hovorách obsažen a který podle autorky ukazuje, že individuum je určeno cele svým aktuálním jednáním a nikoli hlubším základem, tj. „já“, které by trvalo v čase (79).

Tuto interpretaci je možné ocenit pro její originalitu v jejím celkovém rozvrhu, nicméně je třeba rovněž upozornit, že v jejím vypracování je řada bodů, které poněkud znesnadňují její snadné

nahlédnutí a vyvolávají pochybnosti o její validitě, a to nezávisle na jakékoliv jiné možné interpretaci hlavního pramene.

Zprv argumentační souvislost, jak byla načrtnuta v předchozích odstavcích, je pouhým pokusem uchopit celek předkládané práce (a může být zavádějící), protože v samotné práci tato souvislost nevystupuje ve zřetězení jednotlivých témat nijak výrazně, naopak se spíše skrývá za řadu drobných exkurzů a argumentů, jejichž souvislost s „vůdčí linií“ není zřejmá (to je patrné zvláště v závěrečných podkapitolách, kde se otevírá mnoho obtížných témat – např. třístupňová oikéiosis, vztah kathékont a katorthómat, užití věcí a lidí, téma času či smrti druhého - dítěte, která nemohou být dostatečně rozebrána, a mají tedy tendenci spíše zakrývat souvislost argumentů).

Zadruhé, formulace východisek pro klíčové argumenty vyvolává otázky, a v některých případech i pochybnosti, zda nedochází k pojmovým záměnám či posunům:

1. V čem vlastně spočívá vymezení se vůči P. Hadotovi? Míří skutečně na jeho „žánrové zařazení“ Hovorů, které předpokládá „přijetí určité pojmové osoby autora“ (10), nebo na předpoklad „soudržné kosmologie“ na pozadí Hovorů (10), či na tezi o „pravém já“ (24)? Mezi těmito interpretacemi není nutná souvislost, alespoň v té podobě, jak jsou zde představeny. (Z téhož důvodu si lze v závěru práce klást otázku, zda se autorka skutečně vzdálila Hadotově tezi, když jeho „pravé já“ je „já univerzálním“, a tedy uvědomujícím si svoji náležitost k Celku, jak se zdá v posledku říkat i autorka v konečném rozpracování své teze o individuaci událostí.)

2. Z podobné perspektivy: nedochází k posunu v argumentu namířeném proti Reydam-Schils a Longovi, když se tvrdí, že v určení hegemoniku jako „self“ je proveden krok od třetí osoby k první osobě (28). „Self“ je třetí osoba stejně jako hegemonikon, pouze je v ní zdůrazněn fakt, že tato třetí osoba je k sobě samé v určitém vztahu. Je-li to tak, je správné namítat, že v Hovorech se nevyskytuje často lingvistická první osoba? Nebylo by vhodnější zaměřit se na tento (reflexivní) vztah, který staví jednu část člověka na jinou rovinu než jiné části, a zpochybňovat případně tento? Může ho ale autorka zpochybnit, když následně připouští, že existuje něco jako přitakávání, v němž se realizuje vnitřní příčina, která zjevně odlišuje část, která přitakává, od jiných věcí?

3. Není příliš zjednodušující postavit proti sobě v otázce po individualitě osoby (34) alternativu směs – esence? Není právě stoická teze o *zvláštní kvalitě* pokusem vyhnout se obojímu, tedy jak pojmu esence, tak představě, že individualita je založena ve „zvláštnosti konkrétní směsi“?

4. A podstatněji: jaký je vztah jednání a přijímání událostí? Jednání není předmětem samostatného rozboru autorky, na některých místech se ale zdá, že dochází ke konfuzi, když se přitakávání událostem (které je ztotožněno s přijímáním událostí) označí jako jednání. Tato konfuze je už potenciálně přítomna v tvrzení, že právě přitakávání je vnitřní příčina, když je zároveň patrné, že je současně chápáno jako přitakávání *událostem* (41). Přitakávání (běžný překlad za synkatathesis) je však součástí psychologie jednání a jednání nespočívá v přitakávání událostem, pokud se událostmi, jež je třeba přijímat, rozumí osudové události – většinou pravděpodobně nepříznivé, což je domnívám se smysl, v němž se objevují u M.A.. Jaký je tedy vztah mezi vnitřní příčinou, jak figuruje v jednání (a jak na ní M.A. často odkazuje) a přijímáním událostí? Právě tato otázka by mohla být zkušebním kamenem pro klíčovou tezi E. Wolf, že k individuaci osoby dochází v přijímání událostí. Nenabízí M.A. možnost nahlédnout individuaci osoby také, ba možná především v individuaci jednáním, které události nepřijímá, ale vytváří? A pokud je to tak, neotevírá se tak možnost vidět proces konstituce osoby v Hovorech přece jen ve zvláštním vztahu, který má jedna část lidské bytosti ke světu a k sobě samé? A pokud ano, není možné tuto část nazývat za pomoci anachronického termínu „skutečným já“ (zdá se, že některé Markovy zápisky jdou tímto směrem, např. 2,2, a dokonce i autorkou citovaný 8,40).

Objasnění těchto otázek mi přijde podstatné pro posouzení, jak dalece je argumentace E. Wolf skutečně nosná a především, jak zřetelně sama autorka vidí souvislost některých svých zajímavých tezí. Vzhledem k těmto bodům a k drobnějším věcným i formálním nedostatkům (kterých je poněkud větší množství; z formálních např. různé odkazy do stoických pramenů, tj. jednou LS, jindy SVF, nebo chybějící odkaz na edici, z níž se cituje M.A.), navrhuji klasifikovat známkou 2, s upozorněním, že coby externí posuzovatel nejsem s to posoudit, zda jde o standardní hodnocení v daném oboru. Při úspěšné obhajobě bych se přikláněl ke klasifikaci známkou 1.

Práci doporučuji k obhajobě a prohlašuji, že splňuje požadavky standardně kladené na diplomovou práci.

V Praze dne 4. 9. 2014

Vladimír Mikeš